

OVARTACI MELLEM DRØM OG HISTORIE

Figur 1

Af:
Andreas Schmidt Eriksen
Historie

ABSTRACT: I følgende essay forstås Ovartacis tænkning i lyset af Michel Foucaults tidlige æstetik. Ved at undersøge Ovartacis idéer om køn, død, religion og andethed vil jeg vise den spænding mellem drøm og historie, som hendes liv og virke var præget af. Hun drømte om en tænkning, som ikke allerede er; men i forsøget herpå blev hun konfronteret med historiens tragiske logik, en negativ identifikation, hvor identitet opstår i grænsedragning. Dette spændingsforhold beskriver Foucault som modernitetens grundvilkår, hvor Guds død betegner umuligheden af en absolut transcendens. I stedet søger Foucault og Ovartaci overskridelsen i udslettelsen af selvet, i kunsten og galskaben.

NØGLEORD: Ovartaci, Michel Foucault, æstetik, modernitet, psykiatri

Nej, der er ingen anden end dig, der er sådan en tosse, at spring ned i ilden. Idiot! Idiot, det er du, og idiot bliver du. Kun idioter gør sådan noget”, siger han så, ”nu går jeg ind på arbejde, og du er bare ildflammer og kan ikke kendes som andet end ildflammer, ikke spor andet. Du er ikke længere et menneskeligt væsen. Du er kun ildflammer. (Nielsen 2006: 159)

Se, det er jo disse billeder af livets negative, ikke sandt? For jeg eksisterer ikke ret længe, og så – bom – så er jeg død igen. Så begynder livet forfra (Ibid.: 72)

Ordene kommer fra Ovartaci, en kunstner fra Ebeltoft som tilbragte de sidste 56 år af sit liv på et psykiatrisk hospital. Herfra fortalte hun gennem sine malerier, skulpturer, digte og samtaler med overlægen om sine mange genfødsler, om kampen med sit eget køn og om hele verdens indretning.¹ Hendes visioner har nået mig gennem den fremsynede overlæge Johannes Nielsen, som i 1968 optog en række samtaler med Ovartaci om hendes kunst og udgav dem i bogform. Det er en helt speciel bog. I

¹ Jeg har gennem artiklen valgt at omtale Ovartaci med pronomenene hun/hende. Selvom Louis Marcussen i slutningen af sit liv igen identificerede sig selv som mand, så beskriver jeg en periode af kunstnerens liv, hvor Ovartaci identificerede sig som kvinde. Skiftet mellem personerne Louis Marcussen og Ovartaci – samt de mange genfødsler med den konstante vekslende køn – gør det svært at bruge kønnede pronomen konsekvent.

den tager Overtaci hospitalets monotoni og verdens meningsløshed og vender det til en styrke, en mulighed for at udforske ens indre liv og bruge den fantasi, vi alle besidder, til at skabe verden som man vil den. Overtacis tankeverden besidder både humor, smerte og skønhed – det er den tragiske fortælling om et ensomt og fremmedgjort menneske, men det er også en smuk fortælling om at tænke noget, som ikke allerede er. Denne drøm om noget som ikke allerede er, binder for mig Overtaci sammen med Michel Foucaults tidlige værker om æstetik og psykologi fra 1950'erne og 60'erne. Overtaci og Foucault forenes også i umuligheden af projektet, i den tragedie det kan være at blive underlagt historiens logik. Det er fra det rum – mellem drøm og historie – at jeg ønsker at tale i denne artikel.

Overtacis mange liv

Det hele starter, da Louis Marcussen bliver født i Ebeltoft i 1894. Han bliver født ind i et kaotisk hjem. Der er i alt ti søskende, hvoraf tre er blinde, to er udviklingshæmmede og halvdelen af hans søskende dør som børn. Han uddanner sig til dekorationsmaler, og imens begynder han at drømme sig væk. Han studerer buddhisme og lærer spansk, og som 31-årig sætter han kursen mod Argentina (Danielsen 2011: 16ff; <https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=995>). Det er ikke nemt at vide, hvad der skete i de seks år, han var væk. Vi ved dog, at han havde svært ved at finde arbejde og derfor ofte sultede i flere dage ad gangen. Han har også besøgt et oprindeligt folk nordpå i landet, hvor hallucinerende stoffer kan have udløst en psykose. I hvert fald er han ude af sig selv ved sin hjemkomst. Da han truer sin blinde bror Knud med et gevær uden kugler i, kommer politiet og henter ham. I 1929 bliver han indlagt på det psykiatriske hospital i Risskov, og han forbliver indlagt til sin død 56 år senere.

Ved indlæggelsen er det som om, Louis Marcussen ophører med at eksistere. Minder dukker op i glimt fra Argentina og barndommen i Ebeltoft, men kontakten til familien ophører tilsyneladende. På hospitalet regerer overlægen, men han får nu selskab af overtossen, Overtaci. Louis kom selv på navnet, som er et forsøg på at få den århusianske udtale af overtosse til at lyde som et ”indianernavn”. Diagnosen er skizofreni, noget man sidenhen har betvivlet. Lægerne vurderer ham i hvert fald uhelbredelig, og han overflyttes til den psykiatriske anstalt i Dalstrup, hvor han ikke skal behandles, blot plejes. Der opstår dog stadig større gnidninger mellem Overtaci og personalet på Dalstrup over de næste ti år. Overtossens erotiske hengivelse over for de dukker han fremstiller, bliver for meget for plejerne. Det hjælper ikke på det, at han erstatter Jesus med nøgne damer og dødningshoveder, da han bliver bedt om at male Dalstrups kapel. Da han flyttes tilbage til Risskov, bliver det bedre, og i begyndelsen af 1950'erne udvikler han selv en teori om sit problem. Det er fordi han er en mand, med al det begær og al den ondskab som manden

rummer. Han længes efter at blive en del af et søsterskab, en kvindelig renhed og uskyld. Den bevilgede sterilisering er ikke nok, og hun forsøger forgæves at skære sit eget kønsorgan af med et barberblad. Anden gang går det dog bedre med værkstedets høvlejern, og Overtaci bliver foruden den forhadte penis. Til sidst bevilges også en kønsskifteoperation.

Overtaci er en del roligere herefter, og rammerne bliver løsere på det hospital, som efterhånden bliver hendes hjem. Hun knytter relativt nære relationer til behandlerne, og hun får lov til at cykle rundt i Århus for at besøge mennesker og sælge sin kunst. At tilbringe to tredjedele af sit liv som patient er altid tragisk, men Overtaci får skabt et liv på den baggrund, som hun faktisk virker glad for. Hen imod de sidste år af det 91-årige liv, forandrer hun sig, og Louis Marcussen genopstår. I 1982 siger han til en sygeplejerske, at: 'jeg er Louis Marcussen, og jeg er et mandfolk.' Det tidligere forsøg på at bygge en helikopter af træ for at flyve væk fra hospitalet afskrives med ordene 'jeg har da vist været en fandens fantast' (<https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=992>).

Den her artikel handler ikke om Louis Marcussen, den handler om Overtaci. Det var på rigtig mange måder et trist og ensomt liv, hun måtte leve. Jeg ønsker ikke at romantisere psykiske lidelser. Men Overtaci kunne også lære os alle sammen noget. Hun besad en helt særlig skønhed i hendes liv, tanker og kunst. En skønhed som åbenbarer sig, hvis vi forstår hende gennem den franske idéhistoriker Michel Foucault. I sine undersøgelser af tankesystemernes historie viste Foucault os, hvordan tingenes betydning er opstået mellem mennesker. Den er aldrig naturgiven. Det er en betydning, som er svær at kaste fra sig. Men vil man tænke noget, som ikke allerede er, så må man nogle gange vende ryggen til den verdensforståelse, vi sammen har skabt. En ting som skinner igennem i både Overtacis og Foucaults liv er en stræben mod og drømmen om at tale fra den anden side for at se noget nyt.

Historiens dystre logik

I 1948 knækkede filmen for den franske filosof Michel Foucault. Han forsøgte at tage sit eget liv. I årene op til havde presset været hårdt på eliteskolen École Normale Supérieure i Paris. Der var fjendtlig stemning mellem ham og hans medstuderende, der sidenhen beskrev ham som en megaloman med meget aggressiv adfærd. Engang havde en underviser fundet ham på gulvet med en barberskraber i hånden og et blødende bryst. En anden gang spottede man ham ved nattetid, hvor han jagede en medstuderende gennem korridorerne bevæbnet med en daggert (Eribon 1993: 26). Det var derfor nok meget fornuftigt, at han indledte sit forhold til psykiatrien her. I første omgang blev han indlagt på det psykiatriske hospital

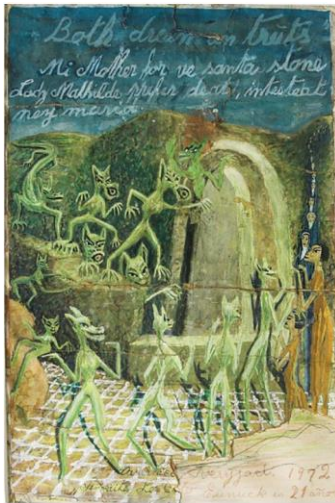
Sainte-Anne. Da han sidenhen begyndte at forske i psykologi, vendte han tilbage til hospitalet, men han stillede sig ikke ubetinget på behandlernes side. Han betragtede dem snarere fra sidelinjen. Han begyndte at bruge sin tid i gamle arkiver for at kortlægge, hvordan man i grunden havde behandlet 'gale' gennem tiden. Det førte i 1961 til hans doktorafhandling 'Galskabens historie i den klassiske tidsalder'.

I afhandlingens forord forklarede Foucault hensigten med undersøgelsen. Han ville konfrontere historien med det tragiskes ubevægelige strukturer, og det fortsatte han med at gøre gennem det meste af sit liv (Foucault 1985: ix ff.). Han undersøgte, hvordan vi skaber mening i vores samfund, og hvilke konsekvenser det har haft. Meningen bliver skabt i modsætningen, vi forstår os selv ud fra, hvad vi ikke er. Vi lærte at forstå vores fornuft ved at skabe den gale. Vi lærte at forstå vores sundhed ved at skabe det sygelige. Det handler i grunden om, at verden er uendelig. Det er meget svært at eksistere i dette kaos uden at skabe en orden, og denne orden er en reduktion. Tiden bliver til timer og minutter, vi lærer at hade og elske, og overalt synes modsætninger at træde frem. Vi glemmer, at en modsætning ofte er en opdeling i rigtig og forkert, en udelukkelse. Foucault ville ikke ophæve disse skel med sin afhandling, men han ville sige, at de ikke var naturgivne. Vi skulle ikke glemme, at mennesket blev moderne i kraft af sin grænsedragning. Vi blev bragt til tale ved at bringe den anden til tavshed, hvad end den anden så var den psykiatriske patient eller den kriminelle. Både Ovartaci og Foucault søgte mod denne tavshed for at få den til at tale.

Fantasiens flugt

Ved første øjekast keredes Ovartaci sig ikke synderligt om disse grænsedragninger mellem fornuft og galskab, sundhed og sygdom. I hendes liv opløste hun mange af de konventioner, vi ellers lever under. Ovartaci blev født i grænseoverskridelsen fra mand til kvinde, fra rask til gal. I dette rum ophævede hun grænser for tid og rum, en ophævelse som i en vis grad skal tilskrives hendes sygdom. Skizofreni er kendetegnet ved, at selve tankens form forandres, og det er i den delvise opløsning af vores fælles forestillingsverden, at hun begynder at tale fra et andet sted. Typiske psykotiske symptomer er hallucinationer, hvor man har svært ved at bedømme, hvad der er virkeligt, vrangforestillinger hvor opfattelsen af forholdet mellem selvet og resten af verden er disproportionalt og associationspring, hvor den måde man knytter sammenhænge på forekommer uforståelig for omverdenen (Nordentoft & Kjær 2010: 287-311). Der ligger en ensomhed i denne fremmedgørelse fra verden, men for Ovartaci har det også gjort verden mere levende fra den hospitalsstue, som hun måtte kalde hjem.

Når Ovartaci skabte sin kunst, handlede den ofte om hendes tidligere liv, hun huskede at være født mange gange før. Som fugle og øgler, ægyptiske soldater og fattige kinesiske piger. Ovartaci mødte i mange år primært plejere og læger, og hun forsøgte ofte at sætte sig ud over den fundamentalt ulige relation mellem plejer og patient. Hun kaldte sig selv for overtossen for at vise sin samhørighed i ånden med den daværende overlæge, og plejerne optræder til tider i hallucinationerne. Hun var gift med plejeren Tykke-Jensen, dengang han var søofficer i Ægypten (Nielsen 2006: 42), og plejeren Frk. Krause så hun som sin datter, der til stor fortrydelse for Ovartaci har giftet sig med en patient, for at vise sin 'barmhjertighed, kristenhed og socialisme' (Ibid.: 49f.). Disse hallucinationer viser os billeder, som vi kan genkende, men som muterer og forvrænger sig til former, hvor vi har svært ved at forstå dem. I denne blanding af fiktion og virkelighed, i et fremmed sprog, som dog vækker resonans, er ordene og tingene ikke det samme. De ting vi snakker om, er ikke andet, end det vi selv synes de er. Ovartaci krænger den verden vi kender, ud, og hun viser os, at det er et spørgsmål om vilje, at vi ved, hvad vi snakker om. Hun vil, at verden skal være anderledes, og det bliver den så for hende i fantasiens flugt.

Figur 2. Ovartacis maleri "Both dream an truts". Nonner og drager samles på billedet om en mor og hendes barn, muligvis Maria og Jesus. Dragen var for Ovartaci et billede på værdighed og personlig frihed, mens kristendommen var en forfærdelig religion.

Den tragiske erfaring

Når Ovartaci søger mod sin selvskabte verden, bliver hendes tale aldrig komplet uforståelig, men blot en forvrængning. I sin ikonoklastiske fantasi søger hun konstant mod det, som hendes samtid ikke mener, hun er. Hun sætter ikke meningen fri, men reduceres til en refleksion af den verden, som hun måtte leve udenfor. Uden for de grænser som har skabt mening i vores fælles verden, venter hverken frihed eller sandhed, men blot et ingenting. Denne dissonans mellem Ovartacis fantasmer og den fælles historie, hun

er underlagt, er også temaet i Foucaults tidlige værker. Den ikonoklastiske fantasi var temaet for Foucaults første udgivelse i 1954, et forord til psykoanalytikeren Ludwig Binswangers "Drøm og Eksistens".

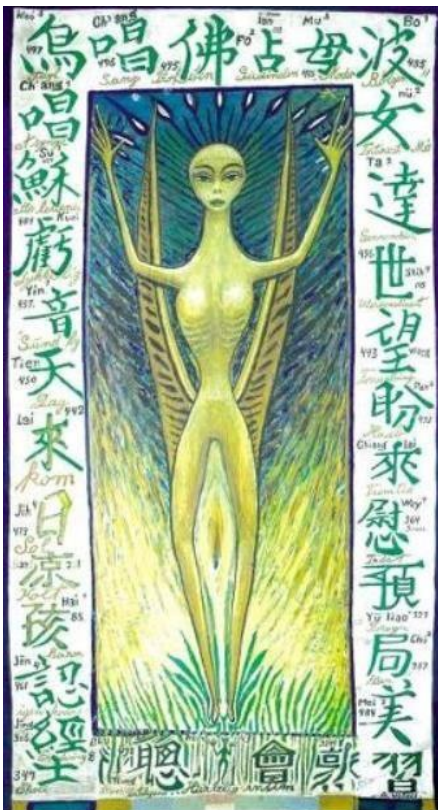
For at forstå fantasien, optegnede Foucault en forbindelse mellem drømmen, kunsten og galskaben, idet de alle tre viser os en sandhed, som vi ikke ønsker at kende. Drømmen er den ultimative form for frihed, som vi alle sammen bærer på – evnen til at skabe vores egen verden (Foucault 1986: 51). I drømmen eksisterer jeget ikke alene. Vi er i vores krop, men samtidig er vi gulvet, vi står på, vinduet, vi kigger udad, og fuglen, som støder mod ruden. Den verden, vi møder i vågen tilstand, er intet andet end form, bevægelse og lyd. Disse flygtige former giver mening, fordi vi har været dem i drømmen - vi har bestemt deres betydning. På den måde skaber vi et billede. Et billede er et forsøg på at gøre verden så lille, at vi kan forstå den, og et billede er en fastfrysning af fantasien. Fantasien er tværtimod en billedstormer, som konstant brænder gudestatuer af for at skabe verden på ny, en evig bevægelse ind i uendeligheden (Ibid.: 57ff. & 66ff.).

Drømmen hører sammen med galskaben og kunsten, fordi det er en bevægelse ind i mennesket. I udforskningen af hvad mennesket er, opdager vi, at vi intet er, at kernen er hul. Mennesket er et uskrevet stykke papir. Derfor skelner Foucault også mellem en fremmedgjort sandhed og sandheden som menneske. Den fremmedgjorte sandhed er den tragiske erfaring, at alt, hvad vi gør og er, blot er en "mekanisk sammenkædning af ansvarsløse handlinger" (Foucault 2003: 520f.) Det er ikke just opløftende, og derfor er det også en erfaring, som Foucault tit finder hos kunstnere, der blev skøre – Hölderlin, Nerval, Nietzsche, Artaud (Ibid.: 515ff., 532). Hvordan skulle man eksistere i en verden, hvor kærlighed er et tomt ord, og bilen som passerer dig, blot er en form i bevægelse? Hvor mennesket blot er et objekt i verden?

For Foucault er psykiatriens opgave derfor at lade patienten bevæge sig fra den tragiske erfaring til en sandhed som menneske. Selvom verden er uden mening fra naturens hånd, har vi som mennesker skabt en betydning sammen. De fleste af os er enige om, at man kan elske hinanden, og at bilen, som passerer os, er en "Ford Fiesta" og ikke "et træ". Derfor har vi heller ikke friheden til at skabe vores egen verden i alt, hvad vi gør. Meningen er jo opstået mellem mennesker, ikke i os selv. Sproget er en reduktion, verden grænseløs, og det er i spændingen mellem sandhed og virkelighed, mellem mennesket og verden, at den tragiske erfaring indtræffer - nemlig indsigt i, at vores sandhed som menneske i en vis grad er arbitrær, et forsøg på at holde en mening fast i verdens egentlige strøm af mekanisk kausalitet.

Et gidsel af moderniteten

Ovartaci sætter altså ikke tanken fri, men hun giver os et indblik i det moderne menneskes forestillingsverden fra en ny vinkel. Tre temaer bliver ved med at dukke op i hendes mange liv – religion, seksualitet og 'Den Anden'.² Det vil sige, at Ovartaci altid synes at sympatisere med det, som vi ikke er. Hun mindes for eksempel at være blevet taget til fange i Abessinien i et tidligere liv. Her er fronterne kridtet meget tydeligt op. Der er ”slyngel-europæere. De mest foragtelige i hele verden, kristne svin”, og ”De er svin! Det er en svineby, Århus! Det er den værste bondeby, man nogensinde kan finde”. På den

anden side står de gode zuluere. Eller som hun selv formulerer sig: ”Det var zuluerne, de gode zuluere, der var gode.” (Nielsen 2006: 46) Denne sympati til ’andre civilisationer’, strækker sig endda til dyreriget – som dengang hun husker at være født som sommerfugl, og rådede en tyr til at kigge tyrefægteren i øjnene, ikke på det røde flag. Da kunne tyren slå ham ihjel (Nielsen 2006: 40). Dette ønske om at være en anden skinner også igennem i Ovartacis livsfilosofi.

Figur 3. Ovartacis maleri ”Kosmosgudinden”. Ovartaci nærrede en stor kærlighed til det kinesiske sprog og kvinden, og de to ting mødes i dette maleri om alt, hvad der er godt.

Allerede tilbage i Ebeltoft havde Louis Marcussen studeret den buddhistiske lære, og den fylder meget hos Ovartaci sammen med indisk filosofi og religion (<https://www.ovartaci.dk/-Default.aspx?ID=995>). Hun lærte også sig selv kinesisk, og ord forvandles til glødende symboler i hendes kunst, når de står skrevet

i kinesiske skrifttegn. Kristendommen har hun til gengæld ikke meget tilovers for. Skulle man kort opridses Ovartacis syn på denne religion, ville det lyde således: ”Mennesket kan søge og søge, de finder aldrig Gud.” Jesus’ bedstefar var kannibal, og paven har selv sagt, at kristendommen ikke findes længere, 2.000

² Med begrebet ’Den Anden’ henviser jeg til den franske tænkning omkring intersubjektivitet, som blev udviklet i midten af det 20. århundrede. Psykoanalytikeren Jacques Lacan argumenterede for, at selvet definerer sig ved at projicere sit eget billede på den andens krop. Se Lacan, Jacques (2012): ”The Mirror-Phase as Formative of the function of the I”. Slavoj Žižek (red.) *Mapping Ideology*. Oversat af Jean Roussel. Verso Books, London, s. 93-99 [1949]. På samme måde pegede Foucault på, hvordan det patologiske eller monstrøse ikke længere taler fra en radikal andethed, men er blevet reduceret til en abnormalitet, som må forstå sig selv ud fra den herskende normalitet, hvad end talen så falder på ”kvinden”, ”den indfødte” eller ”den gale”. Se Foucault, Michel (2003): *Abnormal: Lectures at the Collège de France 1974-1975*, oversat af Graham Burchell. Verso, London, særligt s. 52-62.

år var rigeligt. Jesus er en stor forbryder, han slagtede en levende mand ved at skære arme, ben og hoved af (Nielsen 2006: 101, 141, 170, 226). I Ovartacis læsning af kristendommen er der ingen Gud, og løgten om Jesus' godhed er en af verdenshistoriens store tragedier. Godheden må da søges andetsteds, mest af alt i det kvindelige.

Et minde, som skinner igennem hallucinationerne, er dengang Ovartaci blev virul – ungarsk for blomstrende. For Ovartaci betegner ordet en mand, som skærer sin penis af for at blive kvinde. I hendes tidligere liv udspiller et paradoks sig igen og igen. Ofte har mænd voldtaget og dræbt hende, og når hun fødtes som mand har hun ofte enten måttet gøre sig selv virul, eller også er hendes begær blevet hendes død (Nielsen 2006: 107, 119ff, 281ff.) For Ovartaci er ønsket om at være kvinde nok i høj grad et ønske om at slippe for det begær, som må have fyldt en del i et liv med meget lidt fysisk kontakt. Begæret træder frem, da hun fortæller om et tidligere liv, hvor hun blev født som en kinesisk dreng, og blev ekspederet af Lulu – en dukke som den øverst i artiklen. Ovartaci beskriver selv mødet således:

Jeg kikker på Lulu – Lulu kikker på mig. Pludselig siger hun så: ”Du kikker sådan på mig”. – ”Ja”. – ”Synes du om mig?” – ”Ja, det gør jeg”, siger jeg. ”Og du vil have et kys?” – ”Åh-jo”, jeg bryder ud i jubel – ”jo”. ”Det kan du godt få”, siger hun. ”Kan jeg godt?” – ”Ja” – og jeg får et kys. ”Jeg kan ikke mere – du skal altså lade være”, siger hun så, ”skal lade være”, siger hun så. Og jeg, jeg er en ung mand, og jeg – åh nej – det føles så skønt. (Nielsen 2006: 61)

Det lader til, at Ovartaci er klar over den fortrængning, som sker i betydningsdannelsen, at hun som gal selv mister sin stemme. Derfor er der et gennemgående ønske i hendes mange liv om at give stemme til ’den anden’, til kvinder og mennesker udenfor Vesten, ja endda til sommerfuglene og tyrene. Samtidig træder de paranoide vrangforestillinger frem, og de knyttes til hendes ensomhed i en utilfredsstillt seksualitet. Den fantasi som skulle sprænge rammerne og sætte tanken fri, kan ikke undgå at krystallisere sig og blive fanget i samtidens tanker om religion, seksualitet og samfund. Det moderne menneske skaber en grænse for, hvordan Ovartaci kan tænke og skabe sine billeder. På tragisk vis bliver ønsket om at lade denne andethed tale ikke en befrielse, men en stadfæstelse af samtidens normer.

Sproget som kaos

Ein Zeichen sind wir, deutungslos. Et tegn er vi, betydningsløse (Hölderlin citeret i Foucault 2000a: 17). Sådan skrev den tyske digter Friedrich Hölderlin omkring år 1800 i Hyperion, og hermed blev vi

introduceret til det moderne menneskes livsvilkår. Ligesom Overtaci (fejl)citerer paven for at have sagt ”[i] 1968 er der ingen kristendom”, så er guderne flygtet hos Hölderlin, og som en konsekvens heraf har mennesket mistet sit sprog (Nielsen 2006: 89). Foucault kæder tanken om gudernes flugt sammen med Nietzsches idé om Guds død, som ligeledes er en indsigt i den moderne verdens endelighed, og den stilhed som præsenterer sig i kernen af vores sprog. Når guderne flygter eller dør, er det ikke bare et spørgsmål om sekularisering eller bevægelsen mod et fornuftsstyret samfund. På en dybere plan glemmer vi, at Gud var den faderfigur, som gav vores ord betydning og lovede en uendelighed. Uden at kunne vende sig mod noget helligt, mister ordene dybde, og vi kan ikke længere drømme om at skue ind i uendeligheden. Guds død er for Foucault en tragedie, ikke en triumf (Foucault 2000a: 17ff.)

Ifølge Foucault betyder det også, at grænsedragningen helt grundlæggende foregår anderledes nu. Ved ikke at opdele verden i det hellige og profane, kan vi ikke bevæge os frem og tilbage mellem disse forhold. I den kristne verden havde vi synden, hvor overskridelsen altid var en mulighed. Med Guds død forsvandt muligheden for at synde. Når vi i dag overskrider en grænse, forsvinder den blot for at dukke op på ny i horisonten (Foucault 1995). Grænsen er ikke fast, den bevæger sig stadig længere udad, og derfor kan vi aldrig tale fra den anden side af den. Profaneringen i en verden uden Gud møder ikke straffen, der venter ikke en erkendelse i ekstasen. I stedet for at tale fra et andet sted, blæses vi omkuld af det, som vi gerne vil sige, men som ikke længere findes. Dét er indsigten i vores egen endelighed. Når overskridelsen bliver reduceret til en drøm, må vi i stedet fjerne mennesket, hvis vi vil tale fra et andet sted.

Det er en skræmmende tanke. For Foucault er mennesket nemlig et sprogvæsen, som ikke er den almægtige herre over sproget, men tværtimod skabes af det. Mennesket hverken tænker eller drømmer, det tænkes og drømmes (Eliassen 1995: 37f.). Som sprogvæsen står mennesket samtidig konfronteret med den tragiske erfaring, at sproget ikke taler om verden, og hermed synes selve mennesket også at forsvinde. Uendeligheden er erstattet af et ingenting, og overskridelsen forvandles fra en sandhed til en dissonans mellem drøm og historie. Vil mennesket tale fra et andet sted, må det i stedet lukke sig inde i kunstens og galskabens cirkel, hvor selvet endnu ikke er skabt. En cirkel hvor tingene har mistet al betydning, fordi cirklen kun snakker om sig selv i sit eget univers. Hvor vores fælles verden ikke eksisterer. Hvor fantasien har brændt tingenes betydning, og sproget står tilbage som en fremmed. Når ordene flyder forbi os, uden at vi opfanger en mening, når de blot er lyde og tegn. Når vi opdager, at Overtaci også har en logik i sine hallucinationer, en logik som er fremmed for mig, men som i grunden er lige så rigtig. For da bliver Ford Fiestaen reduceret til en form i bevægelse, jeg kommer i tvivl om, hvad det overhovedet vil sige at føle og tænke.

I den ødelæggelse af alle værdier bliver det næsten umuligt at eksistere. Hvad er min plads i verden uden et sprog? Når verden står blottet for form? Derfor snakkede Foucault om, ”at skrive for ikke at dø” (Blanchot citeret i Foucault 2000b: 89). Begrebsliggørelsen bliver selve livets forudsætning. Og når vi fjerner os selv fra denne ligning, står sproget tilbage som en knitren. Det er selvfølgelig en ubehagelig tanke, og derfor er det heller ikke en tanke vi lever med i vores hverdag. Men det er en tanke, som må findes – når vi glemmer, at sproget er den papirstynde væg som skiller os fra verden som mekanisk kausalitet, så glemmer vi også, at den kunne bygges anderledes. Det er svært at forestille sig en anden verden, men den tragiske erfaring er en vej dertil. Når man genkender sig selv som fremmed i sproget, bliver det muligt at tænke noget, som ikke allerede er.

Vi blev moderne i en dobbeltbevægelse.³ Da guderne forsvandt mistede ordene deres betydning. Uden et sprog forsvandt mennesket. Den største af alle grænser ophørte med at eksistere; grænsen til uendeligheden. For at fastholde en betydning, blev andre grænser i stedet draget. Modsætninger opstod, og så længe den anden var tavs, kunne vi stadig forstå vores egen tale. Men i Ovartacis spil med virkeligheden, skabte hun fantastiske drømmeverdener, som viser os, at når Gud er reduceret til fantasi, så kan vi til gengæld gøre fantasien til Gud. Det viste os også, hvor meget vi mennesker er knyttet sammen for at lade verden bestå. For selv når Ovartaci f.eks. troede sig forsøgt myrdet af Christian X, eller når hun forvandlede sig til en fattig kinesisk pige, så skinnede vores fælles forestillingsverden igennem i fantasien, til tider reducerede den endda denne verden til billeder, fantasiens fastfrysning (Nielsen 2006: 56 & 204). Således gik grænsedragningen igen gennem hallucinationerne, i forsøget på at blive en anden, i religionen og seksualiteten. Derfor viste Ovartaci os også, hvor svært det i dag er at tale fra den anden side uden blot at miste stemmen.

³ For historikere må denne opdeling i førmoderne stabilitet og moderne kaos virke noget karikeret – men jeg mener stadig, at det er en interessant analyse. I fraværet af en absolut instans som Gud, tvinges vi til at holde fast i konstruerede identiteter for at bevare en stabilitet og kontinuitet, på trods af den vold, som disse konstruktioner indeholder.

Figur 4. Ovartaci har her malet et af sine mange tidligere liv, denne gang som svale.

Man tænker jo, at der findes en sjæl, som kan gå helt nær solen, og denne kunstneriske tanke, den kan aldrig blive helt opfyldt, selv når vi dør [...] Og det er altså denne kunstighed med solen, denne ukendelighed med solen, som – altså den værende dirigent, der er under solen, han er selv angst for solen, og dog tror han, at forfædrene er solen, og denne ukendelighed at komme endnu højere op, end hvor han er, altså i det højeste stadi, hvor Gud bor – den nuværende, som man kalder Gud fra jorden af, han er udnævnt til at være Gud – han har et stadi endnu højere oppe og bor inde i solen, som han tror engang at kunne nå – til den inderste sol – og tror, at den er et levende væsen, altså at livet er et levende væsen. (Nielsen 2006: 141)

Således talte Ovartaci. En strøm af tegn uden mening, en formløs støj. Med så smukke ord talte hun fra et andet sted, voldsomme skrig, som forsøger at nå os gennem intetheden og fantasien. Men voldsomheden ødelægger os ikke, den knytter os blot tættere sammen mod den anden. Det er sikkert derfor ordet gal har sin oprindelse i det oldnordiske galr, at skrig (http://museum-psyk.dk/psykiatrihistorie/plancher/pl1-indhold.htm). Den gale og kunstneren kan i sin vildskab bryde den sandhed mellem mennesker, som vi har skabt. Derfor bandt vi dem fast, de bindegale. Men ligesom hanegalet er løftet om et daggry, så er galskaben løftet om en nat, hvor vi alle er fremmede for hinanden og os selv.

Litteraturliste:

- Danielsen, Eddie (2011): ”Ovartaci – et liv”. Eddie Danielsen (red.): *Ovartaci*. Museum Ovartaci, Aarhus: 17-38.
- Eliassen, Knut Ove (1995): ”Mellom begjæret og skriften – grensens og overskridelsens motiver hos Michel Foucault”. Niels Brügger, Knut Ove Eliassen og Jens Erik Kristensen (red.): *Foucaults masker*. Forlaget Modtryk, Aarhus: 29-46.
- Eribon, Didier (1993): *Michel Foucault*. Faber & Faber, London.
- Foucault, Michel (1985): *Madness and Civilization – A History of Insanity in the Age of Reason*. Oversat af Richard Howard. Vintage Books, New York [1961].
- Foucault, Michel (1986): ”Dream, Imagination, and Existence”. Keith Hoeller (red.): *Dream and Existence*, oversat af Forrest Williams. *Review of Existential Psychology & Psychiatry*: 29-78 [1954].
- Foucault, Michel (1995): ”Forord til overskridelsen”. Niels Brügger, Knut Ove Eliassen & Jens Erik Kristensen (red.). *Foucaults masker*. Oversat af Jens Erik Kristensen & Kjerstin Vedel. Forlaget Modtryk, Aarhus: 15-28 [1963].
- Foucault, Michel (2000a): ”The Father’s ”No””. James Faubion (red.): *Aesthetics, Method, and Epistemology*. Oversat af Robert Hurley. Penguin Books, London: 5-20 [1962].
- Foucault, Michel (2000b): ”Language to Infinity”. James Faubion (red.): *Aesthetics, Method, and Epistemology*. Oversat af Robert Hurley. Penguin Books, London: 89-102 [1963].
- Foucault, Michel (2003): *Galskabens historie i den klassiske periode*, oversat af Mogens Chrom Jacobsen. Det Lille Forlag, Frederiksberg [1961].
- Foucault, Michel (2003): *Abnormal: Lectures at the Collège de France 1974-1975*, oversat af Graham Burchell. Verso, London.
- Lacan, Jacques (2012): ”The Mirror-Phase as Formative of the function of the I”. Slavoj Žižek (red.) *Mapping Ideology*. Oversat af Jean Roussel. Verso Books, London: 93-99 [1949].
- Nielsen, Johannes (2006): *Ovartaci – En kunstners billeder, tanker og visioner*. Ovartaci Fonden, Aarhus.
- Nordentoft, Merete & Sanne Kjær (2010): ”Skizofreni”. Erik Simonsen & Bo Møhl (red.): *Grundbog i Psykiatri*. Hans Reitzels Forlag: 287-311.

Hjemmesider:

- <https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=995>
(sidst besøgt d. 11.08.2021)
- <https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=992>
(sidst besøgt d. 11.08.2021)
- <http://museum-psyk.dk/psykiatrihistorie/plancher/pl1-indhold.htm>
(sidst besøgt d. 11.08.2021)

Figurer:

- Figur 1. "Ovartaci kysser en af sine nære veninder", uden årstal, fotografi. Fra Mia Lejsted (2014): "De nære veninder". Eddie Danielsen & Mia Lejsted (red.): *Ovartaci i flere dimensioner*. Museum Ovartaci, Aarhus: 38.
- Figur 2. Ovartaci, "Both dream an truts", uden årstal, gouache. Fra Mia Lejsted (2011): "Kvinden – Det fuldendte væsen". Eddie Danielsen (red.): *Ovartaci*. Museum Ovartaci, Aarhus: 63.
- Figur 3. Ovartaci, "Kosmosgudinden", uden årstal, gouache på lagenlærred. Fra Mia Lejsted (2011): "Kvinden – Det fuldendte væsen". Eddie Danielsen (red.): *Ovartaci*. Museum Ovartaci, Aarhus: 58.
- Figur 4. Ovartaci, "Ovartaci som svale (uden titel)", uden årstal. Fra Nielsen, Johannes (2006): *Ovartaci – En kunstners billeder, tanker og visioner*. Ovartaci Fonden, Aarhus, n.p.

